

etc. El cas subjecte *sényer* tenia certament e tancada en tots els dialectes catalans ²

Sényer es mantingué llarg temps a l'E Mj., sobretot com a vocatiu, però també de vegades com a subjecte d'oració o predicat: «Lo *sényer* infant és ben sà e alegre, mercè de Déu», doc. cancelleresc de 1324 (Finke, *Acta Ar* III, 464); «loco vocato 'Oliba-sényer'», doc. ross. de l'a 1200 (i d'altres exs de *sényer* els Ss. XIII-XIV en *InuLC*). És clar que aquesta flexió anòmala i aquestes distincions sintàctiques excepcionals, aviat anaren en decadència, i començà d'aparèixer *senyor* com a subjecte sign.; però almenys en vocatiu es mantingué rigorosament llarg temps encara general p. ex en Eiximenis (1^r del *Crestuà*, *NCl* VI, passim); i no sols amb paper substantiu sinó també adjectiu: *sényer frare* (ib., 59), mentre que com a subjecte ja hi ha *senyor* (p. ex. ib., 31), «Nostre *Senyor* ha ensenyat a tot lo món ---» (ib., 64).

Però *sényer*, sobretot a les Illes i el Rosselló, encara apareix molt tard: p. ex. en un document mallorquí 1427 (Rotger, *Història de Pollensa* I, 173). Sovint, ja des del S. XIII apareix en combinació amb *En*: «Vós, *sényer En rey*, fets de vós mateix déu», Llull (*Merav*, *NCl* IV, 107); «*sényer En Berthomeu Sardà*» ross., a. 1524 (*InuLC*) I l'haplogia d'aquesta combinació és el que explica les variants mutilades *seny*, *sen*, *mos-sèn* --- etc.

Una altra combinació que aleshores és freqüent fou *be(l) sényer* (o *bell(s) senyor*, -ors), com a expressió de cortesia (V. exs. en el glossari de les *VidesR*), especialment parlant a cavallers, però Llull, amb la seva llibertat inventiva, ho estén més: «*Bell senyor Déus*, plàcia a vós que ---» (*Merav*, *NCl* II, 87); ja hi veiem com *senyor* va guanyant terreny sobre *sényer* invadint-ne les funcions; si bé no assegurem que no sigui degut a un copista del segle següent, car a la fi d'aquest sí que *senyor* ja apareix fins com a vocatiu: *senyor* dirigint-se a un rei, sovint en Eiximenis (*NCl* VI, 74, 90, 91, 93), *senyor* diu el cavall parlant al lleó, rei dels animals (ib. VI, 124ss.).

En un text provençalat com els *Proverbis* de Guillem de Cervera, apareix *senyor* com a subjecte plural (com en llengua d'oc antiga): «trebucansa --- / ve per mal regidor: / bos o mals, noyrimens / ensenyon li *senyor*» ('els senyors ensenyen accions educades, encara que no sempre bones' opina aquell aristòcrata, la *trebucansa* o disturbis vénen dels regidors vilans), 115b No crec, en canvi, que hagi existit mai un plural *sényers* com imprimí Aramon en la *Filla del Rei d'Hongria* ³

Anotem pocs usos peculiars. *Senyor de nau* era el capità de vaixell, molt freqüent en tot el *Consolat*, p. ex. «molt mercader nolieja la sua roba a aquell *senyor de nau*, per amistat que haurà ab ell ---» (§ 149, *Pard.*, p. 165, V. més context en *ROBA*). *Fer senyor* ³⁵ 'cedir la propietat a ---': «*Fer senyor* algú de alg. c: dare aliquid alicui mancipio; pendre la *senyoria* de alg. c. --- los fruits de la heretat són de hu, y la *senyoria* de altre ---», OPou (*TbPu*, 135-136). *Ser senyor de* 'dominar, controlar': «jo no m'assossegava ni

era senyor de la meua ràbia, que m'arborava ---», Mrn. Vayreda (*Puny* I, 122 (98)). En diverses comunitats rurals s'ha usat com a motiu ètnic, que alludeix irònicament a pretensions distingides que tindrien els fills d'un poblet: p. ex. a la vall de Cardós són *seyós* els habitants del poble d'Arrós (1964).

L'origen del mot *senyor*, comú a totes les llengües romàniques d'Occident, és tema conegut i molt estudiat. Ja en llatí clàssic *seniores*, a part de la seva funció comparativa, es va substantivar aviat designant 'els vells, els ancians'; el mateix que havia passat en el seu equivalent gr. *πρεσβύτερος*, l'ar. *šayb* 'vell', i mots d'altres diverses llengües, començà aviat a aplicar-se a persones que, no sols per l'edat, inspiraven respecte per la seva posició en la vida pública Així s'esdevenia ja en l'època pagana, i d'aquí ve el nom del *Senatus* romà o consell dels vells; pel que fa a *seniores*, ja Titus Livi ens adverteix (xxxiv, 60) que així anomenaven públicament els membres del senat. Amb la propagació del cristianisme, aquest ús va rebre un reforç, per influència del sanhedrí hebreu, consistent en els caps de casa, junt amb els de tribu, els jerarques sacerdotals i els doctors de la llei; aquest consell tingué imitacions en les comunitats cristianes, i així llurs components rebren en grec el nom de *πρεσβύτεροι* i en llatí el de *seniores*, que amb aquest valor ja sovint figura en la Vulgata.

Amb el triomf de la nova religió aquest ús va acabar de generalitzar-se, i des de l'alta Edat Mitjana veiem ja *senor* aplicat, no sols als membres d'aquests grups dirigents, sinó individualment a tota persona respectable, o de posició superior, vella o jove. Així St. Isidor ens adverteix que «presbyter graece *senior* interpretatur, non pro aetate vel decrepita senectute, sed propter honorem et dignitatem» (*Etym.* VII, xii). En el seu contemporani francès Gregori de Tours *senior* ja funciona com a mer equivalent de *dominus* 'amo, senyor'.

Ultra Forcellini-Perin, s. v. *senex* B, 2, 2.º, Diez (*Wb.*, 294-5), i Meyer-Lübke (*REW*, 7821), aquest mateix estudià els detalls de l'evolució en *W. u. S.* VIII, 1-11, creient trobar proves d'una imitació del grec, amb punt de partida en la comunitat greco-romana de Trèveris (cf. Spitzer, *W u S* IX, 76; Jud, *RLiR* I, 30), punt de vista un poc massa parcial, que només s'ha de pendre en el sentit de ser un cas important i conspicu: perquè l'evolució es degué produir amb caràcter contemporani a tot l'Imperi d'Occident. Allò que tingué a l'últim una influència decisiva en el sentit del mot, fou, és clar, l'estabilització del feudalisme.

Pertot la paraula d'aquest sentit, tan gastada com a terme de cortesia o fórmula de consideració molt prodigada, sofreix alteracions que l'escurcen i contrauen: un cas clàssic és el del fr. *sieur*, *Monsieur*, *sire* De les que s'observen allà, en castellà etc., dono prou indicacions en el *DCEC/DECH* (v, 211b47-212a20). En tots els nostres parlars occidentals està molt estesa la pron. familiar amb r: «l'alqueria del *sinjó* Joan de Cecília», SGuinot (*Escenes Castellon*, 9); a Tortosa (Vergés